

רחל בת עז ועז בת רחל ר"מ מחייב למדנו במשנה, שרחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה. רב אושעיא מנהרדעא

וחכ' פוטרים

הביא ברייתא, רחל בת עז, ועז בת רחל, רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרים. ורב הושעיא אמר לרבה שכשיבוא לפני רב הונא ישאל אותו במה רבי מאיר מחייב? אם רבי מאיר מחייב בבכורה האם רבי מאיר לא לומד: "אָן בְּכוֹר שׁוֹר" עד שיהא הוא שור ובכורו שור. ואם רבי מאיר מחייב בראשית הגז, האם רבי מאיר חולק על מה שהתנא דבי רבי ישמעאל אומר שלומדים שכבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, מהכתוב באיוב: "וַיִּמְגֹּז כֶּבֶשׂי יִתְחַמֵּם", והרי צמר של עז בת רחל הוא קשה כשיער של עיזים ואינו ראוי לחימום?

אמר לו, מדובר ברחל שילדה מין עז ואביו א"א לומר שנח' בחוששים לזרע תיש, לרבי מאיר השוחט את התיש את ואת

האב

הבן שהוא ממין עז חייב משום אותו ואת בנו מפני שרבי מאיר סובר שחוששים לזרע האב. וחכמים סוברים שאין חוששים לזרע האב ופטור¹⁸⁰. ושואלת הגמרא אם כך מדוע רבי מאיר וחכמים לא נחלקו בחוששים לזרע האב בכל מקום במחלוקת של חנניה וחכמים!.

אלא, רבי מאיר מחייב בבכורה, ומדובר ברחל בת רחל בת עז, ועז בת עז בת רחל. רבי מאיר סובר שהולכים אחר האם ואינו 'נדמה' וחייב בבכורה. וחכמים סוברים שהולכים אחר אם האם והוא 'נדמה' ופטור. או שנאמר, שמדובר ברחל בת עז בת רחל¹⁸¹, כבש בן עז בת כבשה. לרבי מאיר 'חזרה שיות למקומן' ואינו נדמה וחייב בבכורה. ולחכמים 'לא חזרה שיות למקומן' והוא נדמה ופטור מן הבכורה. רב אשי אמר, כגון שיש בו מקצת סימנין, שדומה בהם לאמו. וחכמים הם רבי שמעון שאמר שאינו בכור עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו.

180 ונקט מין עז לרבותא שאע"ג שזרע האב הועיל לשנות את הולד למין עז כמותו אפילו הכי לא חששו חכ' רבנן לזרע האב. אבל מי שהק' ליפלגו בחוששין לזרע האב בעלמא לא חושש לרבותא זו. תוס'.

181 ושנינו דבר אחד ברחל בת עז ואותה עז היתה בת רחל.

ר"מ מודה בשעיר ראש חודש
 רבי יוחנן אמר, אפילו שרבי מאיר סובר לענין בכורה
 שאומרים 'חזרה שיות למקומן', מודה רבי מאיר בשעיר
 של ראש חדש שצריכים שיהיה בן שעירה. מהכתוב "ושעיר עזים
 אֶחָד" המיוחד, ובא מששת ימי בראשית, ממשפחת עזים מששת ימי
 בראשית¹⁸². ושואלת הגמרא הרי ממעטים את הנדמה מקרבן ממקום
 אחר. "שור או כֶּשֶׁב" פרט לכלאים, "או עז" פרט לנדמה? עונה הגמרא,
 שאם היינו לומדים מהכתוב "שור או כֶּשֶׁב או עז" היינו ממעטים רק
 כשלא ירד לדורות. רק כבש בן עז שאינו דומה לאמו הוא נדמה. אבל
 כשירד לדורות, כבש בן כבשה שדומה לאמו ואינו דומה לאם אמו אינו
 נדמה, לזה השמיע הכתוב "אֶחָד" המיוחד מששת ימי בראשית. ואם
 היינו לומדים מהכתוב "ושעיר עזים אֶחָד", היינו אומרים שנדמה פסול
 רק לקרבן חובה, אבל לא לקרבן נדבה.

הכל מודים שאין לוקים על צמרו משום
 כלאים ופסול לתכלת ואינו מס' בנגעים
 אמר רבי אחא בר יעקב, לדברי הכל לא
 לוקים על צמרו של שה שאינו מיוחד,
 שה לדורותיו, משום כלאים. מפני שבכלאים כתוב: "לא תִלְבֹּשׁ שְׁעִטָּנוֹ
 צֶמֶר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו", כמו שפשתן לא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה.
 רב פפא אמר שלדברי הכל צמרו פסול לתכלת, שנאמר: "לא תִלְבֹּשׁ
 שְׁעִטָּנוֹ צֶמֶר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו" "גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ". רב נחמן בר יצחק אמר
 שלדברי הכל צמרו אינו מטמא בנגעים, שנאמר: "וְהַבֶּגֶד פִּי יִהְיֶה בּוֹ
 נֹגַע צֹרַעַת בִּבְגַד צֶמֶר או בִּבְגַד פְּשָׁתִים".

הדלה גפן ע"ג תאנה יינו פסול
 לנסכים
 רב אשי אמר, אף אנו נאמר שאם הדלה גפן
 על גבי תאינה יינו פסול לנסכים. "לְהַקְרִיב"
 "עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וְנִסְכִּים דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ", כמו זבח שלא נשתנה,
 שהנדמה פסול לקרבן, אף נסכים שלא נשתנו. והקשה עליו רבינא, הרי
 גם בפשתן יש שינוי כשהדלה פשתן על גבי היגא? אמר לו רב אשי
 שפשתן שהדלה על גבי היגא לא נשתנה ריחו, אבל כשהדלה גפן על
 תאנה ריח היין של אותה הגפן נשתנה.

משנה

182 הגמרא א' שר"מ מודה בשעיר ר"ח שהוא הראשון, וה"ה בשעירי רגלים שגם בהם כתוב אחד. תוס'.

רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים, ויצאו
רחל שילדה ב' זכרים ריה"ג א' שניהם
לכהן וחכ"א א' לו וא' לכהן

שניהן לכהן, שנאמר "הַזָּכָרִים לֵה'". וחכמים אומרים אי אפשר לצמצם
אלא אחד לו ואחד לכהן. אי אפשר לצמצם שיצאו שני ראשיהם כאחד
אלא האחד יצא תחלה ולא יודעים מי הוא. ר"ט אומר הכהן בורר לו
את היפה. ר"ע אומר משמנין ביניהן והשני ירעה עד שיסתאב. ואחר
כך יאכל מפני שהוא ספק בכור ולכן אינו נשחט תמים¹⁸³. כשישחטנו
יתן לכהן את הזרוע והלחיים, ורבי יוסי פוטר. מת אחד מהן, רבי טרפון
אומר יחלוקו¹⁸⁴. רבי עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראיה. זכר
ונקבה אין כאן לכהן כלום. שמא נקבה יצאה תחלה והמוציא מחבירו
עליו הראיה¹⁸⁵.

גמרא

האם לחכמים אפשר לצמצם בידי
אדם
דבי רבי ינאי אמרו ששמענו שלרבי יוסי
הגלילי אפשר לצמצם בידי שמים, כמו בלידה
ואפילו שלא מקפידים על כך. וכל שכן שבידי אדם, כשמתכוונים לצמצם
מדה או דבר, שבודאי אפשר לצמצם¹⁸⁶. ושמענו שלחכמים בידי שמים
אי אפשר לצמצם. ומה הדין בידי אדם, האם בידי אדם כשמתכוונים

183 ובאותו של כהן לא צ' לומר שבודאי אינו נשחט עד שיהיה בו מום, שמדובר בבכור בזמן הזה. או שמדובר
בזמן הבית ושל הכהן אינו ראוי להקרבה שהוא ספק בכור משום חולין בעזרה לפיכך יאכל במומו. ונקט של
ישראל ירעה עד שיסתאב משום שחייב במתנות אבל הכהן פטור מן המתנות לגמרי. אבל גם של הכהן ירעה עד
שיסתאב ויאכלנו במומו. רש"י.

184 שר"ט חזר בו ממה שאמר לעיל כמו שמפרש בגמ'. שאפילו כשהן חיים מעלים את היפה בדמים לשניהם
שיחלקו בשניהם ולכן כשמת אחד מהן יחלוקו את החי. רש"י.

185 ואפילו אם שני ראשים יצאו כאחד ור' יוסי הגלילי מודה שאפילו אם כל הרחם מקדש מ"מ מין במינו אינו
חוצץ כמו שאמרו בפ"ק (לעיל דף ט:). וכאן שהיא נקבה והיא פטר רחם כמוה בטלה בכורתו לגמרי. ואינו דומה
לכרכתו אחותו והוציאתו ששם הוא יצא הוא דרך ראושו והיא דרך מרגלותיה והיא אינה פטר רחם. תוס'.

186 רש"י פ' אפשר לצמצם בידי שמים כמו כאן בלידה שאע"ג שאין מקפידין בכך וכ"ש בידי אדם במתכוונים
לצמצם איזו מדה או שום דבר שודאי שאפשר לצמצם. וקשה לר"י ממה שהביאו ראה מנמצא מכוון בין ב'
עיירות. הרי אפילו שיכולים לצמצם הדבר כשמתכוונים למדוד הרי א"א שיהא הדבר מצומצם בין שתי עיירות.
כיון שכאן הוא בידי שמים שמעצמו נפל שם מתחלה ולא נתעסקו עליו למדוד ולהניחו שם מכוון. ונראה לרבי
שאפילו למ"ד א"א לצמצם בידי שמים אף שפעמים שנמדד בו שהוא מצומצם. אלא שאי אפשר לברר צמצום
שבידי שמים כגון לידה שאין פנאי לברר ולדקדק אי זה יצא תחלה. אבל בידי אדם שיש שהות לברר יש ספק.
ופשוט מנמצא מכוון בין שתי עיירות. שאם נאמר שאי אפשר לברר אם הוא מצומצם אע"ג שלפעמים קורה שהוא
מצומצם. כיון דאי אפשר להבחין לא יביאו שתי העגלות מספק שהוא דמילתא דלא שכיחא, ואין לנו לתלות
מספק שאירע כן. ובמסקנא פשוט שלחכ' א"א לצמצם ואפילו אדם. ומתוך מה שנח' אמוראים בפ"ק דעירובין
(דף טז:) בפרוץ כעומד ופ"ב דחולין (דף כח:) במחצה על מחצה כרוב נראה שהלכה כרבי יוסי הגלילי שאפשר
לצמצם לכל הפחות בידי אדם. תוס'.

ומודדים כדי לצמצם אפשר לצמצם או לא.

עשו את חוט הסיקרא רחב

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, חוט של סיקרא היה חוגר את המזבח באמצע גובהו להבדיל בין דמים העליונים ובין דמים התחתונים. ואם אי אפשר לצמצם בידי אדם, הרי לפעמים הכהנים אינם מצמצמים ונותנים את הדמים העליונים למטה והתחתונים למעלה! ואומרת הגמרא שאפשר לומר שאי אפשר לצמצם בידי אדם. ואחרי שמדדו את אמצע המזבח עשו את החוט רחב למטה ולמעלה. וכשיתנו את הדמים התחתונים למטה ממנו ואת העליונים למעלה ממנו אין ספק שיתנו את הדם במקומו.

ומביאה הגמרא ראייה שאפשר לצמצם בידי אדם ממדת הכלים, וממדת המזבח. ואומרת הגמרא שכיון שהתורה אמרה לעשות את הכלים והמזבח במדתם: "הכל בכתב מיד ה' עלי השפיל כל מלאכות התבנית" עושים אותם במדה המדויקת כפי מה שהם יכולים לדייק.

רב קטינא אמר, יש ראייה ממה ששנינו, תנור שנטמא וחלקו לשני חלקים שוים שהם טמאים. שאי אפשר לצמצם ובכל אחד מהם אפשר לומר שיש בו את רובו של התנור. ואמר רב כהנא, כלי חרס הוא שונה ואי אפשר לצמצם כשחילקו אותו לשנים שיהיו שווים בגודלם מפני שיש בו גומות.

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו בברייתא נמצא מכוון בין ב' עיירות שתיהן מבאות ב' עגלות דברי ר' אליעזר שאם מצאו חלל מכוון בין שתי עיירות, במרחק שווה משתיהן שתיהן מביאות שתי עגלות דברי רבי אליעזר. וטעמו הוא מפני שאפשר לצמצם בידי אדם. וכשמדדו ומצאו שהוא מכוון בין שתיהן מדדו היטב ושתיהן קרובות לחלל באותה מדה. ורבי אליעזר סובר שהתורה אמרה: "והיה העיר הקרבה אל החלל", קרובה ואפילו קרובות. ואם יש שתי ערים קרובות לחלל במדה שווה שתיהן מביאות עגלה ערופה. אבל אם אי אפשר לצמצם ואחת מהערים קרובה יותר מחברתה היו צריכים להביא עגלה אחת בשותפות ויתנו. ובני האחת יאמרו אם אתם קרובים ממנו חלקנו מחול לכם ותכפר עליכם, ואם אנחנו קרובים מכם חלקכם יהא שלנו ותכפר עלינו. ואומרת הגמרא שאפשר

לומר שרבי אליעזר סובר כרבי יוסי הגלילי שאמר שאפשר לצמצם בידי
שמים וכל שכן בידי אדם. אבל לחכמים שאומרים שאי אפשר לצמצם
בידי שמים נשאר הספק אם אפשר לצמצם בידי אדם או לא.

